

УКРАЇНА: ВІД ВІЙНИ ДО МИРУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Аналітичні оцінки

I. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ОБОРОНА: ГОЛОВНІ ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

2023 р., попри відносну стабілізацію лінії фронту та загальної інтенсивності бойових дій, видався надзвичайно насиченим різноманітними подіями та заявами у контексті очікуваного українського (контр-) наступу. Практична та інформаційна підготовка до весняно-літньої кампанії, очевидно, стала домінуючим фактором впливу на стратегію обох сторін конфлікту з огляду на край високі очікування потенційного переломного моменту в ході війни.

Відсутність суттєвих змін лінії зіткнення впродовж квітня можуть бути підтвердженням попередніх висновків про значне виснаження наявних російських спроможностей до здійснення масштабних наступальних операцій. Зимова наступальна кампанія досягла кульмінації наприкінці березня, і протягом квітня російське командування сконцентрувало основні зусилля на захопленні Бахмута. Контроль над містом набув стратегічного значення для російської армії на тлі неспроможності вийти на адміністративні кордони Донецької та Луганської обл. та, імовірно, через гіпертрофовану увагу до «Артёмовска» (російська назва Бахмута) у російському інформаційному просторі.

Після кульмінації російського зимового наступу, в інформаційному просторі з'явилися численні оцінки стосовно виснаження наступального потенціалу російських військ. Такі висновки, на наш погляд, є релевантними лише на поточний момент і, можливо, на перспективу наступних кількох місяців, але жодним чином не повинні сприйматися як ознака виснаження ресурсів росії для ведення війни.

На тлі контраверсійних заяв російських офіційних осіб про готовність/неготовність до мирних переговорів, очевидними є наміри кремля змусити Україну до тимчасового припинення вогню з метою отримання оперативної паузи та зриву планів очікуваного українського наступу.

БОЙОВІ ДІЇ

Головні зусилля російської сторони протягом квітня були спрямовані на:

- ✓ захоплення м. Бахмут та прорив української оборони на окремих напрямках після невдалих спроб завершення операції Луганської та Донецької обл. під час зимової наступальної кампанії;
- ✓ перегрупування та нарощування сил і засобів для стримування майбутнього контрнаступу українських сил;
- ✓ розбудова глибоко ешелонованої оборони на окупованих територіях материкової частини та на Кримському півострові;
- ✓ завдання прицільних ударів по об'єктах цивільної інфраструктури та військовим об'єктам, а також невибіркові обстріли прифронтових населених пунктів.

Українські Сили оборони здійснювали заходи, що переслідували завдання:

- ✓ підготовка до весняно-літньої наступальної кампанії шляхом підриву бойового потенціалу противника (в т. ч. через виснаження ворога у боях за Бахмут) накопичення людських і матеріальних ресурсів за рахунок власних можливостей та зовнішньої допомоги;
- ✓ протидія зусиллям противника з захоплення тактичної ініціативи на найбільш загрозливих напрямках.

Протягом квітня конфігурація лінії зіткнення як і загальна ситуація на полі бою не зазнала суттєвих змін у порівнянні з попередніми місяцями. Просування російських сил у Бахмуті може розглядатися як їх локальний і умовний успіх, враховуючи співвідношення

понесених втрат та масштаби територіальних здобутків. Найбільш активні бойові дії велися на Куп'янському, Лиманському, Бахмутському, Авдіївському та Шахтарському напрямках. На решті ділянок фронту тривали переважно позиційні бої, в т. ч артилерійські дуелі та розвідувально-диверсійні операції.

Російська сторона продовжувала ракетно-артилерійські обстріли прифронтових територій, а також атаки із застосуванням ракет і безпілотників-камікадзе по всій території України. Практично щоденно зазнають обстрілів з території РФ прикордонні населені пункти Чернігівської, Сумської, Харківської обл. Слід зазначити, що українські сили завдають ударів у відповідь по ворожим позиціям, що розташовані на російській території. Це є свідченням того, що навіть деокупація та вихід на державний кордон є необхідною передумовою, але не гарантією припинення бойових дій між ворогуючими сторонами.

Зросла інтенсивність ракетних ударів по цивільним об'єктам, характер яких свідчить про свідомий намір спричинення якомога більшого числа жертв серед цивільного населення. Росіяни постійно удосконалюють тактику застосування ракет і безпілотників під час масованих атак, використовуючи особливості рельєфу, змінюючи висоти пуску та маршрути, комбінацію видів та кількості засобів ураження.

У квітні зросла активність застосування російської фронтової авіації, що певною мірою зумовлене надходженням на озброєння керованих (коригованих) авіаційних бомб (КАБ). Скидання КАБ, на відміну від звичайних авіабомб, здійснюється на віддалі близько 40 км від цілі, що суттєво зменшує ризики враження літака засобами ППО малої та середньої дальності. Це стало новою і серйозною загрозою для позицій сил оборони та прифронтових територій, особливо з огляду на величезні російські запаси звичайних авіабомб, модернізація яких у КАБ потребує відносно незначних фінансових та часових затрат. Застосуванням КАБ російська армія також частково компенсує зростаючий дефіцит ракетних та артилерійських боєприпасів.

Оцінки низького рівня загрози наземного вторгнення з території Білорусі залишилися незмінними впродовж квітня. Реалізація кремлем рішення про розташування тактичної ядерної зброї на території Білорусі, схоже, може бути призупинена. Імовірно, що причинами цього могли стати «несхвальні» заяви офіційного Пекіна в сукупності з відсутністю

впевненості кремля у дієвості саме цього елементу ядерного шантажу як інструменту впливу на західних партнерів.

Проблема ядерного шантажу з боку кремля, окрім погроз застосування ядерної зброї та розміщення її на території Білорусі, має ще один — не збройовий, але не менш загрозливий — вимір у контексті мілітаризації захопленої Запорізької АЕС. Російські окупаційні війська облаштували позиції на кількох будівлях АЕС та здійснили мінування прилеглої території. Попри відсутність загрози завдання такими діями катастрофічних ушкоджень власне реакторам, вони збільшують ризики завдання шкоди системам безпеки АЕС і, як наслідок, загрози ядерної аварії.

ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ ТА ДІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ОБОРОНИ

Заява Міністра оборони України О. Резнікова про перебування підготовки Сил оборони до наступу на завершальній стадії можна розцінювати як звіт про головний результат діяльності сектору безпеки і оборони держави не лише за квітень, але й за кілька місяців комплексної роботи зі створення необхідних людських і матеріальних резервів.

Окрім іншого, слід відзначити спроможність України забезпечити необхідний рівень конфіденційності заходів з планування майбутньої наступальної операції як ключової умови мінімізації ризиків витоку інформації та, відповідно, досягнення ефекту несподіванки для ворога. Свого роду «чорним лебедем» міг стати інцидент із витоком таємних документів з Пентагону, значна частина яких стосувалася російсько-української війни. Як з'ясувалося (після першої сенсаційної реакції), оприлюднена інформація переважно втратила актуальність на момент публікації, а частина документів мала ознаки фальсифікації.

Попри значні обсяги міжнародної підтримки, український Уряд має суттєві проблеми із забезпеченням фінансування поточних витрат на оборону, виконанням державних зобов'язань перед військовослужбовцями, ветеранами та членами сімей загиблих захисників. Наприклад, питання «бойових» доплат військовослужбовцям залишається не вирішеним ні на нормативно-правовому, ні на бюджетному рівні. 10 квітня Верховна Рада ухвалила рішення про відновлення виплат всім військовослужбовцям у розмірі 30 тис. грн (поправка до законопроекту №8312). Водночас цим рішенням не були

визначені належні джерела фінансування додаткових витрат у розмірі близько 120 млрд грн на рік, що спричинило занепокоєння стосовно негативного впливу на економіку та фінанси держави. Більш того, військове керівництво також критично відреагувало на недостатньо обґрунтоване та популістське рішення парламентарів.

ЗМІ у квітні підняли низку гострих питань стосовно неготовності України до десятків тисяч поранених, які потребують не лише медичної допомоги і реабілітації, але й проходження бюрократичних процедур. Щоб підтвердити факт поранення, інвалідності чи статус непридатності до подальшої служби, поранені змушені збирати десятки довідок, передбачених чинною нормативно-правовою базою, та вистояти довжелезні черги для проходження лікарської комісії.

З метою вирішення зазначених проблем, керівництво МО ухвалило рішення — на додаток до відомих заходів — створити робочу групу з медичних питань, до якої увійшли авторитетні активісти громадського сектору. Окрім новоствореної «медичної» групи, МО також залучило представників громадянського суспільства до співпраці у форматі Громадської антикорупційної ради та Офісу із підтримки змін. Слід вітати ініціативи та взаємну готовність до співпраці влади та громадянського суспільства у вирішенні гострих проблем, що створюють загрози соціального напруження, підривають мотивацію захисників і, як наслідок, обороноздатність і стійкість країни.

МІЖНАРОДНІ ПОДІЇ (ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ)

Протягом березня-квітня до України надійшли найбільші з початку російського вторгнення об'єми військової допомоги. Відповідно до офіційних заяв, держави-партнери на 98% виконали взяті на себе зобов'язання в рамках підготовки України до весняно-літньої наступальної кампанії. Більшість із зобов'язань були ухвалені в рамках попередніх засідань у форматі «Рамштайн». За результатами квітневої зустрічі формату «Рамштайн» не було досягнуто жодних сенсаційних рішень, в т. ч. стосовно найбільш актуального запиту України поставки літаків західного виробництва.

Протягом місяця тема майбутнього українського наступу перебувала не лише у топі публікацій світових медіа, але й у центрі уваги заяв політичних та військових високопосадовців. На тлі одностайної впевненості у намірах України перейти до активних на-

ступальних дій, спостерігається широкий спектр різноманітних оцінок від обережного оптимізму — до глибоких сумнівів у можливості досягти стратегічного результату та застережень стосовно катастрофічних наслідків для України у разі невдачі. При цьому, існує також переконання, що навіть найбільш оптимістичний результат українського наступу не призведе до повної воєнної поразки росії і навряд чи змусить путіна відмовитися від його максималістських цілей у цій війні.

Західні ЗМІ, посиляючись на європейських та американських посадовців, висловлюють занепокоєння стосовно небезпечної ескалації конфлікту у разі вдалого українського наступу. На їхню думку, успіх України не примусить путіна до відмови від цілей підкорити Україну, а навпаки спонукає до «мобілізації ще більшого числа солдатів» для війни і, відповідно, затягування конфлікту.

Прихильники протилежної точки зору, погоджуючись із небезпекою затяжної війни, закликають до своєчасного та всебічного забезпечення деокупації всієї території України як найбільш ефективного способу припинення російської агресії. Стратегія дозування військової допомоги Україні як інструмент контролю ескалації насправді надає кремлю час для відновлення та накопичення ресурсів продовження війни.

Найбільш важливі події, політичні заяви та рішення квітня 2023 р. кардинально не змінили хід і перспективи завершення війни. Отже, станом на кінець квітня 2023 р.:

- ✓ Попри неспроможність досягнення росією максималістських цілей у війні проти України, наміри кремля залишаються незмінними і наразі відсутні будь-які ознаки готовності до компромісу з боку росії.
- ✓ Російське керівництво, зробивши ставку на ведення затяжної війни, вживає активних і послідовних кроків задля прихованої тотальної мобілізації російської економіки та суспільства.
- ✓ Очікування українського наступу залишається домінуючим фактором впливу на політичні рішення партнерів стосовно надання підтримки Україні та інших заходів, спрямованих на стримування російської агресії. Проблема концептуальної невизначеності стосовно образу перемоги все ще залишається ключовим фактором стримування для тих партнерів, які вважають загрозу ескалації більш небезпечною, ніж перспективу затягування війни.

II.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

Зовнішньополітичну картину квітня 2023 р. складали різноспрямовані події і процеси, які прямо чи опосередковано торкалися України і впливали на її позиції на світовій арені. Загалом є підстави говорити про здобутки вітчизняної дипломатії на окремих стратегічних напрямках, просування національних інтересів на міжнародних майданчиках і посилення політико-дипломатичної ізоляції країни-агресора. Водночас ускладнювали геополітичне становище країни загрози і виклики регіонального і глобального масштабів, певні проблеми у стосунках з країнами-партнерами.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ

Протягом квітня тривав інтенсивний дипломатичний марафон — українська дипломатія намагалася у стосунках з державами-партнерами і міжнародними інституціями просувати ініціативи, спрямовані на зміцнення зовнішньої підтримки і солідарності у протистоянні російській агресії. Водночас перспективи започаткування переговорного процесу про вступ до ЄС і наближення важливого для України саміту НАТО (липень 2023 р.) значною мірою обумовлювали пріоритетність європейського і євроатлантичного напрямів у поточній зовнішній політиці Києва.

У загальному вигляді слід окреслити наступні напрями дій України на світовій арені.

Політичний діалог з іноземними партнерами. Протягом місяця тривали інтенсивні дипломатичні переговори, консультації, зустрічі з лідерами країн, урядовцями, політиками і бізнесменами. Відбулись перемовини з Президентом Франції Е. Макроном, Президентом Європейської Ради Ш. Мішелем, спікером Палати представників Конгресу США К. Маккарті, Прем'єр-Міністрами Нідерландів, Італії, Греції, Іраку, віце-канцлером ФРН тощо. Водночас Україну відвідали Генеральний секретар Ради Європи М. Пейчинович-Бурич, Президент ЄБРР О. Рено-Бассо, Генеральний директор ЮНЕСКО О. Азуле.

Відбулась серія візитів делегацій американських політиків, парламентарів, громадських діячів і підприємців, які очолювали

ексдержсекретар США М. Помпео і глава постійного комітету з питань розвідки М. Тернер. Корисними були зустрічі керівництва України з відомими бізнесменами Г. Баффетом, Р. Бренсоном, керівництвом Horizon Capital тощо. Паралельно здійснювалися поточні консультації і перемовини на рівні керівництва уряду, МЗС, Міноборони з представниками країн-партнерів.

Серед найбільш важливих і резонансних контактів української сторони у квітні 2023 р. слід виокремити наступні:

- ✓ Офіційний візит Президента України до Польщі (6 квітня), під час якого відбулись зустрічі і переговори з керівництвом усіх гілок влади, мерами польських міст, проведено українсько-польський економічний форум і підписано ряд двосторонніх угод.
- ✓ Візит до Києва Генсека НАТО Є. Столтенберга (20 квітня), який мав важливе політичне значення в контексті зміцнення підтримки України з боку країн Альянсу і очікувань виходу на новий рівень партнерства після рішень липневого саміту НАТО.
- ✓ Проведення в Україні першого Міжнародного саміту міст і регіонів (19-20 квітня, Київ), за участю 30 країн світу, Ради Європи, ЄС та Європейського комітету регіонів. Було підписано 11 угод між українськими регіонами, містами, громадами та іноземними партнерами. Ухвалено спільну Декларацію на підтримку відбудови регіонів України, постраждалих від російського терору.
- ✓ Ухвалення спільних декларацій на підтримку європейської і євроатлантичної інтеграції України з Прем'єр-міністром Естонії К. Каллас (24 квітня) і з Президентом Словаччини З. Чапутовою і Чехії П. Павелом (28 квітня).
- ✓ Телефонні переговори Президента України з Головою КНР Сі Цзіньпіном. Важливим, скоріше, є сам факт переговорів на вищому рівні після тривалої перерви.

Просування українських інтересів і ініціатив на світовій арені. Протягом місяця офіційний Київ докладав зусиль для забезпечення якомога ширшої міжнародної підтримки запропонованих ним проєктів й акцій та просування нових актуальних ініціатив.

Важливою акцією стало ухвалення Верховною Радою 10 квітня звернення до держав-членів НАТО щодо прискорення наближення України до членства в НАТО під час весняної сесії Парламентської асамблеї Альянсу та Вільнюського саміту НАТО.

Іншим напрямом є міжнародне політико-правове засудження злочинів країни-агресора і створення спеціального міжнародного трибуналу. Це було темою звернення В. Зеленського до парламенту Чилі (5 квітня) і парламенту Мексики (20 квітня). Водночас протягом місяця збільшилась до 36 кількість країн, що працюють над створення спец-трибуналу — до цієї групи приєдналися Молдова, Північна Македонія, Коста-Рика. Паралельно в квітні за ініціативою України розпочато створення міжнародної коаліції для повернення українських дітей-сиріт, яких утримує або вивезла росія. Наразі формується пул міжнародних лідерів, які висловили свою публічну підтримку такій коаліції.

У свою чергу, українська сторона на двосторонньому рівні і на різних міжнародних майданчиках продовжує наполегливо лобіювати прискорення розробки механізмів конфіскації російських активів для їх спрямування на відновлення зруйнованої внаслідок агресії української інфраструктури. Цю тему активно просував Міністр фінансів України С. Марченко на зустрічі з Міністрами економіки та фінансів країн ЄС (ECOFIN) у Стокгольмі 29 квітня 2023 р.

Також заслуговує на увагу ініціатива компанії «Нафтогаз», яка під час наради з представниками Єврокомісії запропонувала надати необхідний обсяг в українських газових сховищах для зберігання 10 млрд куб. м природного газу.

МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕСИ І ПОДІЇ

У квітні відбулась низька заходів, актуальних подій, різноспрямованих акцій, які мали резонанс у європейському та світовому дискурсі і були пов'язані з темою війни в Україні. Серед них — важливі рішення країн-партнерів, міжнародних інституцій щодо підтримки України, провокаційні акції тощо. Зокрема, до останніх можна віднести здійснений на початку квітня витік у соцмережі таємних документів, де, зокрема, йшлося про

плани США і НАТО щодо підтримки української армії перед запланованим контрнаступом. Можна припустити, що ця акція була вигідна однієї стороні — країні агресору.

Підбиваючи підсумки місяця, слід звернути увагу на наступні важливі для України події і процеси.

Проведення засідання Комісії Україна-НАТО 4 квітня в Брюсселі. Цей захід на рівні міністрів мав важливе значення з багатьох причин. По-перше, вдалося розблокувати базовий формат інституційної взаємодії на високому політичному рівні, який багато років блокувався Угорщиною. По-друге, стратегічно важливою є фіксація безальтернативності приєднання України до Альянсу і всебічна підтримка напередодні саміту НАТО. По-третє, ініційована багаторічна програма допомоги України. Символічним фактом є те, що 6 квітня литовський парламент ухвалив резолюцію із закликом запросити Україну приєднатися до НАТО на саміті Альянсу.

Завершено переговори з укладання оновленої Угоди про вільну торгівлю між Україною і Канадою. Про це заявили очільники урядів двох країн 11 квітня під час перебування Д. Шмигала в Канаді. Новий документ вдосконалює торговельний режим, передбачає гарантії для інвесторів, система захисту інвестицій, а також містить окремі домовленості щодо цифрової торгівлі і регулює систему фінансових послуг.

Запроваджено тристоронній механізм політико-безпекового співробітництва Україна-Молдова-Румунія. Міністри закордонних справ та оборони України, Румунії та Молдови на зустрічі 13 квітня в Бухаресті ухвалили спільну Заяву, у якій наголошується на спільному протистоянні російській загрозі і притягнення до відповідальності країни-агресора, підтримці української формули миру і сприянні забезпеченню повноправного членства України і Молдови у ЄС.

Міжнародний суд в Гаазі задовільнив позов України проти росії. 13 квітня Арбітражний трибунал при Постійній палаті Третейського суду в Гаазі зобов'язав російську сторону виплатити НАК «Нафтогаз» \$5 млрд компенсації за активи, якими українська державна компанія володіла у Криму до його тимчасової окупації росіянами. Це судове рішення передбачає арешт майна російських державних компаній в інших державах та його реалізацію з торгів для погашення боргу.

ПАРЄ 27 квітня ухвалила резолюцію, якою визнала геноцидом депортацію та

**наси́льницьке пере́міщення украї́нських ді-
тей на тери́торію росії.** Цей стратегічно важ-
ливий політико-правовий акт європейських
парламентарів, з одного боку, обґрунтовує і
посилює рішення суддів Міжнародного кри-
мінального суду (МКС) від 17 березня 2023 р.
про видачу ордерів на арешт президента росії
в. путіна та дитячої омбудсменки м. львової-
белової за незаконну депортацію україн-
ських дітей. А з іншого — ініціює міжнародний
процес визнання державами світу геноцидом
цього злочину, вчиненого країною-агресором.
В цьому контексті слід згадати про дві важ-
ливі події квітня, які передували згаданому
рішенню ПАРЕ. 6 квітня понад 50 країн, а
також ЄС у спільній заяві засудили організо-
ваний росією виступ львової-белової на засі-
данні Радбезу ООН. 20 квітня Сенат Франції
ухвалив резолюцію із закликом зібрати докази
наси́льницького вивезення українських дітей
до росії та накласти санкції на причетних до
цих злочинів.

**Протягом місяця тривали численні акції
з міжнародної підтримки ЗСУ України.**
Ряд країн світу, зокрема США, Канада,
Нідерланди, Німеччина, Чехія, Іспанія, Данія,
Литва та ін. оголосили про надання Україні
чергових пакетів воєнної допомоги. Водночас
Рада ЄС схвалила виділення €1 млрд у рам-
ках Європейського фонду миру (EPF) для під-
тримки Збройних сил України.

УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ПОДІЇ І ТЕНДЕНЦІЇ

Окреслюючи поточну ситуацію на євро-
пейському напрямі, слід з одного боку, відзна-
чити позитивні дії влади щодо наближення
до ЄС в різних сферах — зокрема адаптації
законодавства до правового простору ЄС,
активізацію міжпарламентського діалогу і
секторальної інтеграції. З іншого — потребує
вирішення проблемна ситуація, що склалася
довкола українського аграрного експорту до
окремих країн ЄС. Загалом, серед помітних
подій місяця у відносинах Україна-ЄС слід
виокремити наступні:

✓ 7 квітня Кабінет Міністрів ухвалив рі-
шення Комітету асоціації Україна-ЄС, яким
створює умови для набуття Україною режиму
внутрішнього ринку ЄС в сфері роумінгу.
Паралельно оператори мобільного зв'язку з
країн ЄС та України ухвалили спільну заяву
про співпрацю із забезпечення доступного/
безкоштовного роумінгу між ЄС та Україною.

✓ 12 квітня Голова Верховної Ради
Р. Стефанчук підписав розпорядження про
створення Парламентського офісу з підтримки

адаптації законодавства України до правового
простору ЄС.

✓ 12 квітня відбулося вперше в історії
відносин Україна-ЄС спільне міжкомітетське
засідання депутатів Верховної Ради України
з депутатами Європарламенту, яким запо-
чаткована структурна міжпарламентська
співпраця.

✓ 20 квітня Україна офіційно приєдналася
до Механізму цивільного захисту ЄС, яка є
системою скоординованого надання між-
народної допомоги в умовах надзвичайних
ситуацій.

✓ 24 квітня Рада ЄС ухвалила рішення
щодо встановлення договірних відносин з
Україною в рамках Гаазької конвенції про
визнання та виконання іноземних судових
рішень у цивільних або комерційних спра-
вах. Це важливий крок до встановлення
спільного правового простору з визнання та
виконання судових рішень ЄС та України.

✓ 25 квітня Президент України підписав
закон, який запроваджує низку європейських
стандартів в галузі цивільної авіації України,
спрощує процеси держрегулювання і забез-
печує адаптацію до норм ЄС та Угоди про
Спільний авіаційний простір.

Водночас в квітні виникла конфліктна
ситуація, пов'язана з заборонаю україн-
ського агропромислового експорту з боку
п'яти країн-членів ЄС — Болгарії, Угорщини,
Польщі, Румунії та Словаччини. Такі обмежу-
вальні заходи всупереч Угоди про асоціацію
Україна-ЄС викликали різку реакцію офі-
ційного Києва. Дещо мінімізувало конфлікт
втручання Єврокомісії і запровадження тим-
часових «захисних» заходів щодо експорту
української агропродукції і компенсаційних
механізмів для фермерів цих країн. Але ця
чутлива для Києва проблема залишається на
порядку денному.

**В цілому воєнна дипломатія Києва, як
і раніше, зосереджувалася на безпеко-
вих напрямках, серед яких можна виокре-
мити насамперед акумуляцію зовнішньої
підтримки для опору російській інтервен-
ції і забезпеченні умов для контрнаступу.
Водночас останнім часом для України все
більшого значення і ваги набуває активі-
зація інтеграційних процесів на європей-
ському і євроатлантичному напрямі з огляду
на перспективи відкриття у поточному році
переговорного процесу про вступ до ЄС і,
водночас, запровадження нової якості від-
носин з НАТО за підсумками запланованого
на липень 2023 р. саміту Альянсу.**

III.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА СФЕРА

1. ЗАКОНОДАВСТВО

1.1. ВРУ вжито низку необхідних заходів щодо врегулювання окремих питань правового статусу осіб (громадян України), які перебувають на тимчасово окупованій рф території України, а також на територіях, на яких ведуться/велися бойові дії та осіб, які переселилися з таких територій. Так, Законом «Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань оформлення документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, документів, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус, а також внесення відомостей про зареєстроване або задеклароване місце проживання на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України та на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії» вкрай необхідні зміни та доповнення було внесено до законів «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» та «Про надання публічних (електронних публічних) послуг щодо декларування та реєстрації місця проживання в Україні» Українськими законодавцями максимально спрощено низку адміністративних та управлінських процедур, проявлено необхідну турботу та увагу до українських громадян, особливо до дітей, людей похилого віку та осіб з особливими вимогами.

1.2. У квітні Главою держави було підписано два ухвалені Парламентом закони, які безпосередньо направлені на виконання конституційної вимоги щодо обов'язку держави сприяти консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури (ст. 11 Конституції України), а також на зміцнення законодавчого регулювання питань української громадянської та національної ідентичності (пп. 16, 17 ст. 1

Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»), а саме **Закон «Про внесення змін до Закону України «Про географічні назви» щодо деколонізації топонімії та впорядкування використання географічних назв у населених пунктах України»** та **«Про внесення змін до законів України» та «Про громадянство України» та Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» щодо умов прийняття до громадянства України».**

З набуттям чинності **Закону «Про внесення змін до Закону України «Про географічні назви» щодо деколонізації топонімії та впорядкування використання географічних назв у населених пунктах України»** в Україні забороняється присвоювати географічним об'єктам назви, що звеличують, увіковічують, пропагують або символізують державо-окупанта або її визначні, пам'ятні, історичні та культурні місця, міста, дати, події, її діячів, які здійснювали військову агресію проти України та інших суверенних країн, державну тоталітарну політику та практику, пов'язану з переслідуванням опозиції (опозиційних діячів), дисидентів та інших осіб за критику тоталітарного радянського та тоталітарного російського режиму, зокрема й громадян України, які мешкають на тимчасово окупованих територіях України або тимчасово перебували на території держави-окупанта та стали жертвами переслідування з боку російських репресивних органів. При цьому, Кабінету Міністрів України доручено у шестимісячний строк привести власні нормативно-правові акти, а також забезпечити приведення міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

Законом «Про внесення змін до законів України» та «Про громадянство України» та Закон «Про забезпечення функціонування

української мови як державної» щодо умов прийняття до громадянства України» передбачається, що з 27 жовтня 2023 р. (від дня, коли він набере чинності) умови прийняття до громадянства України включатимуть в себе також і окрему/спеціальну вимогу «знання основ Конституції України, історії України». Складання іспитів з основ Конституції України та історії України буде здійснюватися в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Натомість попередня вимога до осіб, які бажають набути українське громадянство, «володіння державною мовою або її розуміння в обсязі, достатньому для спілкування» цим Законом змінена на «володіння державною мовою відповідно до рівня, визначеного Національною комісією зі стандартів державної мови». Важливим в цій ситуації є та обставина, що законодавцем передбачено певні особливості практичної реалізації вищезгаданих нормативних приписів. Так, зокрема, особи, які мають визначні заслуги перед Україною, у т. ч. іноземці та особи без громадянства, які в установленому законодавством України порядку проходять військову службу за контрактом у Збройних Силах України, Державній спеціальній службі транспорту або Національній гвардії України, особи, прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України, і особи, які отримали посвідку на тимчасове проживання на підставі частини двадцятої ст. 4 Закону «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», мають право на набуття громадянства України без засвідчення рівня володіння державною мовою, за умови подання зобов'язання про складання іспитів з основ Конституції України, історії України та на рівень володіння державною мовою відповідно до Закону України «Про громадянство України». Такі особи зобов'язані опанувати державну мову на рівні, визначеному законодавством, протягом двох років з дня набуття громадянства України.

1.3. Серед ухвалених у квітні інших актів ВРУ знаковою є її постанова «Про Звернення

Верховної Ради України до держав-членів Організації Північноатлантичного договору (НАТО), Парламентської асамблеї НАТО щодо членства України в Організації Північноатлантичного договору» (19 квітня 2023 р.). В ній українські парламентарі висловили щиру вдячність державам-членам Організації Північноатлантичного договору за принципову позицію щодо засудження невинуватеної і неспровокованої повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, що супроводжується ядерним шантажем та підриває засади міжнародного правопорядку, заснованого на загально визначених нормах і принципах міжнародного права. Вони привітали вступ Фінляндської Республіки до Організації Північноатлантичного договору та висловили свою підтримку заявці Королівства Швеція про вступ до цієї Організації, адже це такі історичні події, що безумовно сприятимуть зміцненню безпеки у Європі та на всьому євроатлантичному просторі. ВРУ спеціально відзначила ухвалення 6 квітня 2023 р. Сеймом Литовської Республіки резолюції про ключові цілі Литви на Вільнюському саміті НАТО, що, на думку українських парламентаріїв, є свідченням відповідальної і незмінної позиції Литви у підтримці євроатлантичного шляху України. Україна устами своїх законодавців закликала держави-члени Організації Північноатлантичного договору і надалі підтримувати політику «відкритих дверей» та обґрунтовану за нинішніх надзвичайних обставин потребу України у набутті членства в НАТО. Саме тому ВРУ просить парламенти держав-членів НАТО ухвалити відповідні рішення/резолюції, підтвердивши свою провідну роль у підтримці приєднання України до Організації Північноатлантичного договору, звернутися до урядів, з якими Україна розпочала відповідний переговорний процес, з пропозицією щодо ухвалення декларацій/заяв про підтримку євроатлантичних прагнень України, закликати уряди своїх держав підтримати заявку України на членство в НАТО та розпочати планування процесу приєднання України до Організації Північноатлантичного договору.

IV. ЕКОНОМІКА

РІШЕННЯ

МВФ разом з Урядом і НБУ впродовж останніх місяців працювали над програмою для України, і 31 березня Виконавча рада МВФ схвалила чотирирічний пакет фінансування для України на суму \$15,6 млрд, щоб допомогти країні задовольнити нагальні фінансові потреби на тлі триваючої війни. Більше того, вже 3 квітня Україна отримала перший транш обсягом \$2,7 млрд. З урахуванням цих коштів, обсяг отриманої допомоги від наших партнерів з початку року сягнув \$13,6 млрд, а міжнародні резерви НБУ перевищили \$32 млрд, що є рекордним показником з кінця 2011 р.

Відкриття **нової програми МВФ** — важливе історичне рішення, виконання якого, втім, може виявитись нелегким для України, оскільки результативність оцінюватиметься відповідно до 19 структурних маяків, включаючи інституційні вимоги (прозорість і підзвітність влади, дотримання правил гри, неприйнятність корупції та ін.). У попередні роки саме інституційні завдання виявлялись найскладнішими для України.

За повідомленням Мінекономіки, в Україні планують створити **Трастовий фонд**, який міг би виступити страховиком інвесторів та підвищити інтерес міжнародних фінансових інститутів, оскільки страхування інвестицій відіграє основну роль у процесі залучення коштів для відновлення України. Наразі ведуться перемовини з міжнародними донорами стосовно створення і наповнення цільового Трастового фонду (т. зв. страхового пулу).

Вказаний фонд може розглядатись як перший крок у створенні в Україні нової агенції страхування воєнно-політичних ризиків, що спирається на передову практику глобального ринку страхування цього виду ризиків.

Україна та Канада оголосили про завершення переговорів з **укладання оновленої**

Угоди про вільну торгівлю між двома країнами — цей документ замінить існуючу угоду, яка діяла з 2017 р. Ця на перший погляд непринципова (оскільки чинна є дієвою) угода може мати системний позитивний вплив на міжнародне позиціонування України.

Основними відмінностями нової угоди стане те, що, по-перше, на додаток до скасування тарифів Україна і Канада розширюють можливості для підприємств, які мають не тільки українську, а ще й іноземну (ЄС, Європейської асоціації вільної торгівлі, Великої Британії та Ізраїлю) складову в своїй продукції. Це може сприяти розташуванню виробництва в Україні для іноземних інвесторів, які планують постачати свої товари на канадський ринок. По-друге — угода не регулює, що дозволено, а навпаки — ретельно випишує (прозора і чітко) винятки із повної свободи надання послуг. По-третє — містить розділ про цифрову торгівлю, яка запобігає появі бар'єрів у майбутньому і зменшує перешкоди для українського бізнесу в участі у глобальній цифровій торгівлі. До речі, це лише друга угода про цифрову торгівлю, яку вже підписала Україна, а перша була **укладена із Великою Британією в січні цього року**.

Наявність угод з провідними країнами сприятиме укладанню подібних угод з іншими країнами, що винятково важливо для конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Верховна Рада ухвалила Закон, спрямований на посилення захисту прав інтелектуальної власності, положення якого набрали чинності з 15 квітня 2023 р. Важливість Закону полягає у тому, що документ передбачає імплементацію в національне законодавство положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами щодо спільних зобов'язань, заходів, процедур і засобів захисту прав інтелектуальної власності.

Особливістю внесених змін у вітчизняне законодавство є те, що суд може постановити вилучати з обороту товари, що розповсюджувались із порушенням прав інтелектуальної власності, призначати за вимогою власника таких прав відшкодування збитків чи виплати компенсації та/або завдану немайнову (моральну) шкоду з порушника.

Є підстави стверджувати, що поле інтелектуальної власності в Україні дійсно наближатиметься до європейського і посилить інтеграційну результативність державної політики.

15 квітня Польща офіційно заборонила імпорт **сільськогосподарської продукції** з України. Подібне рішення ухвалили уряди Словаччини та Угорщини, далі ще кілька країн приєдналися (зокрема, Румунія повідомила, що чекатиме рішення Єврокомісії, а самостійного рішення не ухвалюватиме).

Заборона оголошена тимчасовою і триватиме до 30 червня 2023 р., що, з точки зору Центральноєвропейських країн, вважається достатнім «для пошуку довгострокового рішення, розгляду повного безмитного режиму для українських товарів та функціонування коридорів солідарності». Одним з головних чинників такого рішення є застосування в Україні сільськогосподарських практик, які не дозволені у країнах ЄС.

Такі рішення є вкрай негативними для вітчизняного експорту і позиціонування України у світі. Експорт зернових та інших аграрних товарів є головним джерелом валютних надходжень. Якщо не вдасться розібратись з проблемою і усунути недоречності, це негативно вплине на співпрацю із партнерами, а також завдасть шкоди діловому іміджу України.

Інша прикрість пов'язана з тим, що неякісний вітчизняний аграрний експорт може завдати значної шкоди Польщі, яка є послідовним партнером України. Так, загальний обсяг видатків для України у 2022 р. становив до 2% ВВП Польщі. Частина цих коштів було компенсовано з фондів ЄС, однак Польща продовжує підтримку України.

ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Держстат надав узагальнюючі дані економічної динаміки країни у 2022 р. Реальний

ВВП за результатами року внаслідок війни впав на 29,1%. Хоча це катастрофічний показник, однак він значно кращий, ніж очікувалось і прогнозувалось раніше. Відтак, номінальний ВВП скоротився менше, ніж на 5%, і склав 5,2 трлн грн, що означає ВВП на душу населення близько 126 тис. грн.

Особливістю структури ВВП є те, що споживчі витрати складають понад 104,2% ВВП, тобто перевищують створену (у вітчизняній економіці) додану вартість. Це стало можливим завдяки багатомільярдним ресурсам від міжнародних партнерів (що суттєво пом'якшило катастрофічні втрати, спричинені війною).

За оцінками експертів, у перші місяці 2023 р. економічна динаміка демонструє ознаки стабільності, насамперед завдяки покращенню безпекової та енергетичної ситуації, поступовому відновленню логістичних спроможностей.

Між тим, вказана стабільність поки залишається на низькому рівні. Так, у січні-березні 2023 р. українські металургійні підприємства скоротили виплавку сталі на 33,8%, чавуну на 34,3%, прокату — на 32,1%, порівняно з аналогічним кварталом минулого року.

Нагадаємо, металургійна галузь була флагманом вітчизняної промисловості. Однак після скорочення у 2022 р. виплавки сталі на 71%, Україна впала на 24 місце у світовому рейтингу виробників сталі, який складається асоціацією Worldsteel.

За оцінками аналітиків, значні запозичення у 2023 р. можуть призвести до зростання державного боргу на кінець року до 90% ВВП. Хоча це високий показник, однак не критичний, у т. ч. зважаючи на те, що західні партнери готові йти назустріч країні, яка постраждала від російської агресії. Підтвердженням цьому є те, що Уряду вдалося узгодити з кредиторами відстрочення виплат за боргами до серпня 2024р. Більше того, найбільші офіційні кредитори — США, Канада, Франція, Німеччина, Японія, Велика Британія — погодилися відстрочити виплати (основної суми і відсотків) за зовнішнім боргом до завершення нової програми МВФ у 2027 р.

Очікується, що Мінфін проведе відповідні переговори з приватними кредиторами про

подібні відтермінування, щоб всі кредитори були в однакових умовах, і є підстави очікувати, що цього вдасться досягти.

І дійсно, перший успішний крок зроблено. Корпорація Boeing, яка є одним з найбільших виробників авіатехніки, оголосила, що звільняє українські компанії від зобов'язання у \$200 млн, пов'язаного з проєктом «Морський старт», який не отримав належної реалізації.

Національний банк за перший тиждень квітня (з 3 по 7) на міжбанківському валютному ринку купив \$1 млн і продав \$126,3 млн — це найнижчий обсяг продажу валюти регулятором від середини серпня минулого року. На жаль, у наступні два тижні продажі повернулись до понад \$560 млн. Загалом від початку року чисті продажі НБУ перевищують \$8,1 млрд.

НБУ використовує продаж валюти з резервів, зокрема, для стримування тиску на валютному ринку, для балансування ринку експортерів та імпортерів задля утримання чинного фіксованого курсу.

Україна крок за кроком послідовно продовжує інтеграцію до внутрішніх ринків ЄС (в усіх придатних для цього сферах). Так, на початку квітня Кабінет Міністрів ухвалив рішення Комітету асоціації Україна-ЄС у торговельному складі, яким створює умови для набуття Україною режиму внутрішнього ринку ЄС в сфері роумінгу. Рада Євросоюзу також схвалила вказану пропозицію та дала зелене світло для двостороннього рішення про приєднання України до зони роумінгу ЄС.

Приєднання України до зони роумінгу ЄС створить умови для набуття режиму внутрішнього ринку в сфері роумінгу, а відтак — дозволить українцям за кордоном не сплачувати додаткові збори за зв'язок у Європі, а європейцям — в Україні.

Таким чином Уряд виконує узгоджений Міністерством економіки та Єврокомісією оновлений Пріоритетний план заходів із посилення імплементації Угоди про вільну торгівлю.

НБУ оприлюднив результати власного дослідження ділових очікувань підприємств у I кв. 2023 р. Бізнес, попри активні бойові дії та обстріли цивільної інфраструктури, продовжив пом'якшувати негативні очікування як щодо власного розвитку, так і щодо динаміки обсягів виробництва товарів і послуг в Україні в наступні 12 місяців.

Так Індекс ділових очікувань (ІДО) зріс до 91,2%, порівняно з 83,5% у IV кв. 2022 р. Поліпшення оцінок відбулося у підприємств практично усіх видів економічної діяльності, крім будівництва й торгівлі, а також за всіма складовими індексу.

Зокрема, бізнес суттєво пом'якшив негативні очікування щодо динаміки обсягів виробництва товарів і послуг в Україні в наступні 12 місяців. Баланс відповідей становив «мінус» 16,7%, порівняно з «мінус» 32,3% у IV кв.

Такі результати, хоча ще знаходяться у негативній зоні, проте у своїй динаміці мають «обережно заспокійливий» характер, що зможе трансформуватись у підвищення реальної економічної активності.

За оцінками Світового банку, збитки, завдані інфраструктурі електроенергетики, газу та системи опалення, а також видобутку вугілля в Україні становлять близько \$11 млрд. Станом на кінець осінньо-зимового періоду енергосистема внаслідок руйнувань та окупації тимчасово втратила 44% атомної генерації, 78% потужностей ТЕС, 66% — блочних ТЕЦ, 12% — ГЕС, 75% — вітрової генерації та більше 20% — сонячної.

РИНОК ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

Загалом у квітні виробництва електроенергії достатньо для покриття споживання. Рішенням Міністерства енергетики від 7 квітня 2023 р. відновлено експорт електроенергії за умови, що він здійснюватиметься в умовах профіциту та виключно за дотримання пріоритетності поставок українським споживачам (експорт було зупинено з 11 жовтня 2022 р. після початку масованих атак на енергосистему). Максимальна пропускна спроможність для експорту електроенергії до ЄС, дозволена ENTSO-E, становить 400 МВт.

Експорт до Молдови і Польщі здійснюється без перебоїв, а експорт до Словаччини розпочато з 17 квітня, але призупинено з 21 квітня з ініціативи словацького оператора системи передачі у зв'язку з відсутністю порядку проведення спільних аукціонів з доступу до міждержавних перетинів.

Питання розблокування експорту електроенергії до Словаччини були з'ясовані та визначені шляхи термінового відновлення експорту на спільній нараді, ініційованій НКРЕКП з представниками ЄК, Енергоспівтовариства, Словацького регулятора та ОСП України і Словаччини.

Розпочато щорічну ремонтну кампанію на електростанціях, яка є обов'язковою для підготовки до зимового періоду. Наразі вихід у ремонт кількох енергоблоків

АЕС компенсується активною роботою гідроелектростанцій та об'єктів ВДЕ. Гідроелектростанції продовжують працювати не тільки для покриття піків споживання зранку та ввечері, але й упродовж всієї доби.

25 квітня Кабінет Міністрів продовжив ще на місяць дію чинного механізму ПСО для забезпечення населення електроенергією. Тариф залишиться на поточному рівні до 31 травня 2023 р. (1,44 грн/кВт-год при споживанні до 250 кВт-год; 1,68 грн/кВт-год — за споживання понад 250 кВт-год/місяць).

РИНОК ПРИРОДНОГО ГАЗУ

ГПК «Нафтогаз України» («Група Нафтогаз») продовжила дію тарифного плану «Фіксований» ще на рік (період дії тарифу — з 1 травня 2023 р. до 1 травня 2024 р. включно), його ціна й надалі складатиме 7,96 грн/куб. м (з ПДВ). Це рішення було ухвалено з урахуванням воєнного стану та економічної ситуації в Україні.

Споживачами «Нафтогаз України» є понад 12,4 млн українських домогосподарств, які отримують газ відповідно до річного тарифного плану «Фіксований». Водночас НАК «Нафтогаз» очікує отримати з державного бюджету 327 млрд грн цього року, причому основна частина цієї суми — компенсації за пільгові тарифи для населення. ЄС офіційно запустив платформу (25 квітня 2023 р.) для спільної купівлі газу — Aggregate EU, на якій зареєстровано НАК «Нафтогаз України». Завдяки платформі компанії отримують можливість представляти свої прогнози попиту на газ на 12 місяців, починаючи з червня 2023 р., укладати угоди самостійно або через спеціальних агентів.

Після першого тендеру ЄС планує організувати додаткові спільні закупівлі, зобов'язуючи уряди об'єднувати попит на 15% своїх запасів газу, що зберігаються для

потреб опалювального сезону. Обсяг становить близько 13 млрд куб. м газу цього річ, або близько 3% від загального попиту ЄС. Україна має можливість придбати до 2 млрд куб. м природного газу в рамках спільних закупівель ЄС.

СЕКТОР ВДЕ

Заборгованість ДП «Гарантований покупець» перед постачальниками універсальних послуг, які постачають електроенергію для населення, збільшилась до 32,7 млрд грн (у квітні 2023 р. збільшилась на 68% або на 13,3 млрд грн). 18 постачальників звернулися до влади з проханням вжити заходів для повного і своєчасного розрахунку за послуги забезпечення доступності електрики населенню.

Упродовж 11-25 квітня 2023 р. компанії-експортери до країн ЄС перерахували ДП «Гарантований покупець» 38,9 млн грн в рамках дії «експортного ПСО» (загалом 2,833 млрд грн за період дії «експортного ПСО»). Умовний дохід експортера розраховується за різницею цін на РДН в країні, до якої постачається електроенергія, та цін РДН в Україні.

НКРЕКП остаточно затверджено норму (25.054), яка врегульовує процедуру входу та виходу суб'єктів господарювання, у т. ч.

об'єктів електроенергетики, яким встановлено «зелений» тариф, з балансуючої групи ДП «Гарантований покупець» у вільний ринок. Водночас поки відкритим залишається питання щодо відповідальності виробників ВДЕ за небаланси.

ДОПОМОГА ПАРТНЕРІВ

Україна отримала від уряду Італії та італійського бізнесу (який є потенційним інвестором відбудови українського енергосектору) допомогу у вигляді енергетичного обладнання вагою майже 143 т.

Одним із успішних прикладів співпраці між сторонами є домовленість з італійською компанією Enel про виготовлення 5 700 сонячних панелей для України, що допоможе децентралізувати генерацію та забезпечити безперебійне постачання електроенергії ключовим громадським будівлям, зокрема лікарням.

На Конференції WindEurope 2023 (Копенгаген) Міністерство енергетики України та Міністерство клімату, енергетики та комунальних послуг Королівства Данія уклали Угоду, що розширює енергетичне партнерство в галузі вітрової генерації. Сторони зобов'язалися сприяти подальшому розвитку енергетичного партнерства, а також здійснювати обмін досвідом та знаннями у сфері вітрової енергетики.

VI. ПЕНСІЙНА СИСТЕМА

ІНІЦІАТИВИ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ II РІВНЯ

Попри застереження як міжнародних, так і національних експертів знову активізувались урядові ініціативи щодо запровадження накопичувальної пенсійної системи. У Верховній Раді зареєстровано новий законопроект про накопичувальні пенсії (№ 9212). Відповідно до пояснювальної записки законопроект має на меті «надати громадянам України вже з 1 січня 2023 р. можливість формувати обов'язкові особисті пенсійні накопичення, за рахунків яких вони у майбутньому одержать додаткове, до їх пенсій із солідарної системи, джерело пенсійних виплат, що певною мірою покращить їх забезпечення у старості».

Ми вже неодноразово звертались до аналізу доцільності/недоцільності запровадження накопичувальної складової пенсійного забезпечення. Нагадаємо, що законодавство України передбачає запровадження накопичувальної складової лише за умови сталого економічного зростання, зокрема, задля ефективного розміщення та використання коштів накопичувальної пенсійної системи. Також ризики ефективного інвестування коштів значно підвищуються в умовах збройної агресії (за підсумками 2022 р. падіння ВВП склало 29,1%, зростання споживчих цін 26,6%, рівень безробіття у середньому оцінено у 25–26%). Також процес відновлення робочих місць до довоєнних рівнів потребуватиме чимало часу і значних зусиль через значні пошкодження виробничих потужностей, логістичних шляхів, а також слабкий внутрішній попит.

Необхідно брати до уваги й приклад негативного досвіду країн Східної Європи з більш розвинутою економікою і досконалим правовим порядком, у яких законодавчими рішеннями повертають накопичені громадянами кошти у солідарну пенсійну систему.

В Чехії у січні 2016 р. було оголошено про ліквідацію другого рівня, який був створений лише у 2013 р.

У Польщі у лютому 2014 р. запроваджено обмеження на форми інвестування фондами страхування (заборона інвестувати у державні облігації, для скорочення державного боргу попередні інвестиції необхідно було безоплатно повернути державі) та надано громадянам тримісячний термін на повернення до солідарної системи.

У Литві і Латвії відбулося зниження ставки внесків до другого рівня пенсійної системи з 6% до 2%.

Більша частина норм, що надано у новому законопроекті, взято зі старих проєктів із обов'язкового накопичувального пенсійного страхування, але з є й нововведення, зокрема:

Оскільки бізнес не готовий до додаткового фінансового навантаження, особливо під час війни тому законопроектом передбачено, що роботодавці обов'язково сплачуватимуть 1% у 2023 р., 1,5% у 2024 р., 2% у 2025 р. від розміру заробітної плати працівників, а Держава буде співфінансувати такі внески на паритетних засадах коштом Державного бюджету України. При цьому, розмір єдиного соціального внеску, який сплачується роботодавцем, залишається незмінним (22%), накопичувальний внесок включається до складу єдиного соціального внеску. Такі ж умови державного співфінансування пропонуються також для участі в системі для фізичних осіб підприємців та самозайнятих осіб, яка є добровільною.

У перший рік запровадження накопичувальної пенсійної системи витрати Державного бюджету України за орієнтовними розрахунками складатимуть 30,8 млрд грн, з них 15,4 млрд грн — на компенсацію фондам загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування втрат від недонадходжень ЄСВу, 15,4 млрд грн — на сплату додаткового накопичувального внеску. Таким чином участь держави у системі накопичувального страхування суттєво вдарить по бюджету, оскільки знадобляться величезні витрати для того, щоб перекрити скорочення надходжень від ЄСВ за солідарною системою. Проте в умовах складної економічної ситуації джерело бюджетних коштів не вказано.

Законопроектом передбачається встановити обов'язкову участь у системі накопичувального пенсійного забезпечення всіх категорій осіб, які працюють до досягнення ними 55 років та обов'язкову сплату роботодавцями пенсійних внесків на користь таких найманих працівників.

Така пропозиція суперечить і законодавству України, і здоровому глузду. Згідно із Законом України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» учасниками накопичувальної системи пенсійного страхування є особи, яким на дату запровадження перерахування страхових внесків до Накопичувального пенсійного фонду виповнилося не більш як 35 років.

Відрахування з боку громадян не є обов'язковими, їх можна буде робити добровільно. При цьому як заохочення держава додаватиме до внеску людини таку ж саму суму – до 3% від зарплати працівника. Тобто, якщо людина погодиться відраховувати щомісяця 3% своєї зарплати, то в результаті на її пенсійний рахунок перерахують 6%.

Наразі добровільні накопичувальні пенсії не стали масовими а система добровільного накопичувального пенсійного страхування не справляється з основною метою суттєвого доповнення солідарної системи та забезпечення достатнього рівня життя після виходу на пенсію. У недержавних фондах сьогодні близько 900 тис. учасників, а пенсійні виплати отримують менше 90 тис. Усього добровільним накопичувальним страхуванням охоплено лише 7% населення, яке працює. А через недержавні пенсійні фонди за весь час пройшло близько 5 млрд грн, тому розраховувати на добровільну сплату навряд чи доцільно.

Щоб уберегти пенсійні накопичення від інфляції та ризиків, планується інвестувати у «переважно консервативні фінансові інструменти».

Проте які саме «консервативні фінансові інструменти» у проєкті не вказано. Також немає розрахунків, як інвестування допоможе зберегти та примножити пенсійні гроші. І це один із найсуперечливіших моментів законопроекту (наприклад ОВДП при прибутковості у 16-17%, при інфляції – 24% має від'ємну доходність у 7%). Отже, не зрозуміло, які інвестиційні інструменти допоможуть зберегти пенсійні гроші.

ІНІЦІАТИВИ ЩОДО СТВОРЕННЯ НОВИХ РОБОЧИХ МІСЦЬ

Кабмін продовжує працювати над підтримкою української економіки та реалізує урядові ініціативи. Зокрема, це стосується реформ ринку праці. Війна завдала

збитків українській економіці, що призвело до ускладнень на ринку праці. З початку війни кількість актуальних вакансій, зареєстрованих у базі даних Державної служби зайнятості, скоротилася на 44% – з 53 тис. (станом на 1 березня 2022 р.) до 30 тис. (на 27 березня 2023 р.). У той же час на Єдиному порталі вакансій, який об'єднує базу вакансій служби зайнятості та шести провідних українських сайтів з пошуку роботи (Work.ua, robota.ua, novarobota.ua, PidBir, grc.ua, Jooble), щоденно налічується більше 150 тис. пропозицій роботи. За прогнозами Міністерства економіки України у 2023 р. кількість безробітних (за методологією МОП) становитиме 2,8 млн осіб, що утричі більше, ніж у 2021 р. Зокрема, збільшення чисельності безробітних може викликати повернення значної кількості громадян України з-за кордону. Така ситуація ускладнює стан на ринку праці, а нові робочі місця не створюються у достатній кількості/необхідної кваліфікації.

З метою стимулювання створення нових робочих місць, збільшенню зайнятості та зменшенню безробіття урядовою постановою затверджено порядок надання компенсації роботодавцям частини фактичних витрат, пов'язаних із сплатою єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за створення нових робочих місць та за прийом на роботу офіційно зареєстрованих безробітних.

Новий механізм, зокрема, передбачає виплату компенсації у розмірі 50% фактичних витрат сплаченого єдиного внеску за працевлаштовану особу на нове робоче місце. Компенсація виплачуватиметься роботодавцям, які протягом року виплачують працівникам заробітну плату в розмірі не менше трьох мінімальних зарплат. За умови збереження такого рівня заробітної плати виплата компенсації здійснюватиметься за кожен працевлаштовану особу протягом наступних 12 місяців коштом державного бюджету, передбаченим в бюджеті Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Також встановлюються компенсації суб'єктам малого підприємництва фактичних витрат у розмірі ЄСВ за працевлаштування зареєстрованих безробітних на нові робочі місця. Цей механізм має запрацювати з 1 січня 2024 р.

ПЕНСІЙНІ ВИПЛАТИ ОСОБАМ, ЯКІ ОПИНИЛИСЬ В ОКУПАЦІЇ

Продовжуються запровадження законодавчих ініціатив, спрямованих на забезпечення

соціальної захищеності громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території або на території, де ведуться бойові дії.

Однією з гострих проблем для осіб, які досягли пенсійного віку та які опинились в окупації, є призначення та отримання пенсійних виплат. Проблема полягає в тому, що особи, які досягли пенсійного віку та проживають на тимчасово окупованій території або на території, де ведуться бойові дії, з незалежних від них причин не можуть звернутись до органів Пенсійного фонду України у зв'язку із тимчасовою неможливістю здійснювати свої повноваження такими органами на тимчасово окупованих територіях. Також громадяни неможливо подати заяву та підтверджувальні документи через веб-портал електронних послуг ПФУ у зв'язку із відсутністю на окупованих територіях інтернет-зв'язку та українського мобільного зв'язку. Таким чином, громадяни з об'єктивних причин позбавлені можливості звернутись за призначенням пенсії у встановленому станом на даний час порядку.

Пенсійним законодавством передбачено, що пенсія за віком призначається з дня, що настає за днем досягнення пенсійного віку, якщо звернення за пенсією відбулося не пізніше трьох місяців з дня досягнення особою пенсійного віку. Проте органи ПФУ відмовляють у призначенні пенсії громадянам з окупованих територій з дня досягнення пенсійного віку, оскільки чинне законодавство не містить переліку причин, які можуть вважатися поважними для пропуску відповідного строку на звернення. Вказана ситуація призводить до того, що громадяни України, які проживають на тимчасово окупованих територіях, залишаються без засобів для існування та змушені звертатись до окупаційної влади для отримання фінансової допомоги.

З огляду на це, Верховною Радою ухвалено зміни до чинного законодавства в частині надання можливості особам, які проживають на тимчасово окупованій території або на території, де ведуться бойові дії, під час дії воєнного стану та протягом трьох місяців з дня його припинення чи скасування, на призначення пенсії з дня досягнення пенсійного віку, незважаючи на пропуск передбаченого станом на даний час тримісячного терміну на звернення за призначенням пенсії. Прийняттям та реалізацією зазначених змін відновлено принцип соціальної справедливості, що дозволить створити правові передумови для справедливого підходу до призначення пенсії особам, які проживають на тимчасово окупованій території України.

ЩОДО ПОВЕРНЕННЯ ДОПЛАТ ВІЙСЬКОВИМ

з 1 лютого 2023р. набув чинності Наказ Міністерства оборони про нову систему нарахування додаткової винагороди військовим. 2 березня Генштабом Збройних сил оновлено методичку «оформлення безпосередньої участі військовослужбовців у бойових діях, виконання бойового (спеціального) завдання або забезпечення здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії» і з березня 2023 р. українські військовослужбовці почали отримувати гроші за новою системою: гарантовані виплати 30 тис. грн для усіх скасовано, натомість залишили для певних районів і за виконання бойових розпоряджень; виплати у 100 тис. грн залишено для тих, хто безпосередньо бере участь у бойових діях чи працює на окупованій території. Водночас мінімальну щомісячну зарплату підвищили з 13 000 грн до 20 100.

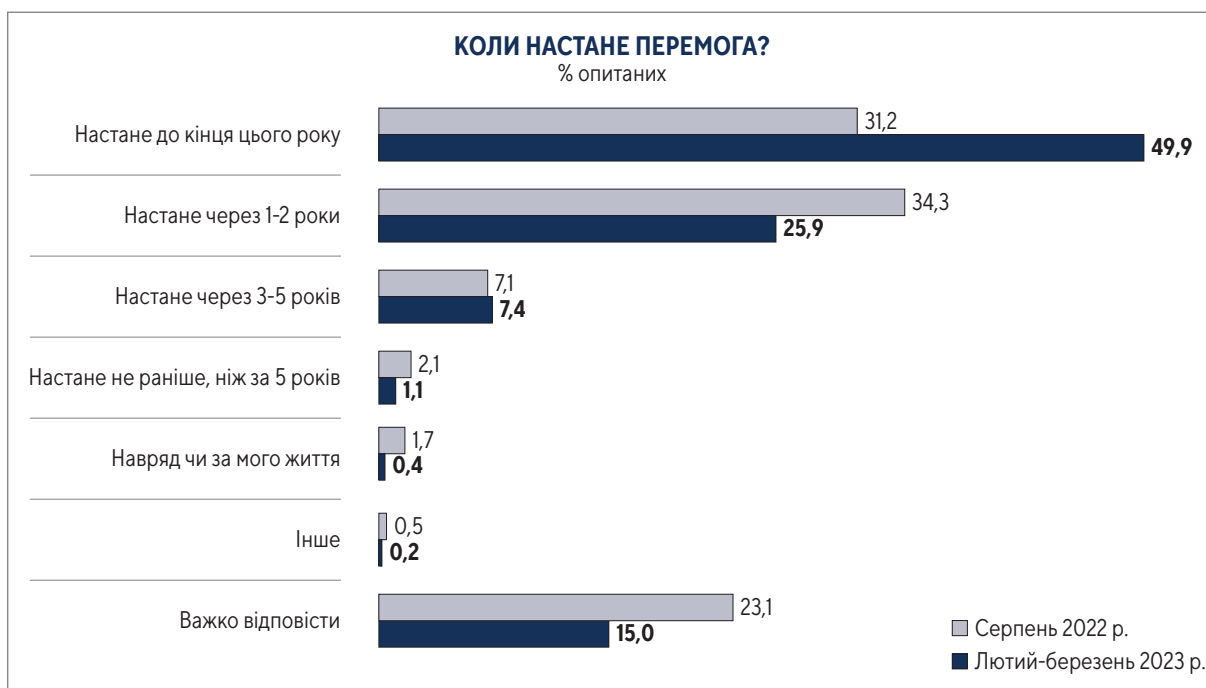
Існувала доплата в розмірі 130 тис. грн для тих, хто безпосередньо знаходиться в місцях проведення бойових дій, і на період дії воєнного стану військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, поліцейським щомісячно виплачувалась додаткова винагорода в розмірі 30 тис. грн незалежно від покладених на таких осіб завдань чи районів проходження служби.

10 квітня 2023 р. Верховна Рада підтримала повернення виплат у розмірі 30 тис. грн для військовослужбовців, поліцейських та працівників Державної служби з надзвичайних ситуацій (правка до закону № 8312 від 27 грудня 2022 р.). Провка повертає надбавку захисникам шляхом економії на скороченні зарплати для держслужбовців та менеджменту держпідприємств (до 10 мінімальних зарплат). А вже 11 квітня 2023 р. до Парламенту було внесено постанову, яка блокує повернення доплат у 30 тис. грн військовослужбовцям, поліцейським і посадовим особам служби цивільного захисту.

Існує висока імовірність того, що, скоріше за все, військовим доплати не повернуть, посиляючись на вимогу щодо меморандуму з МВФ та ускладнення подальших переговорів з Фондом у разі повернення виплат військовим. Так повернення виплат за попередніми підрахунками призведе до додаткових видатків держбюджету у 100-120 млрд грн. Більше того, існує велика імовірність того, що МВФ вимагатиме від української влади подальшого скорочення соціальних виплат та запровадження нових податків.

VII.

ПОЗИЦІЇ ГРОМАДЯН З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ¹

¹ Результати соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 22 лютого по 1 березня 2023 р. в рамках проєкту Програми MATRA, що фінансується Посольством Королівства Нідерландів в Україні.

Оцінки та висновки авторів дослідження не слід розглядати як офіційну позицію Посольства.

Опитування методом face-to-face проводилося у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській, Чернівецькій обл. та м. Києві (у Запорізькій, Миколаївській, Харківській, Херсонській обл. — лише на тих територіях, що контролюються Урядом України та на яких не ведуться бойові дії).

Опитування проводилося за стратифікованою багатоступеневою вибіркою із застосуванням випадкового відбору на перших етапах формування вибірки та квотного методу відбору респондентів на заключному етапі (коли здійснювався відбір респондентів за статеві-віковими квотами). Структура вибіркової сукупності відтворює демографічну структуру дорослого населення територій, на яких проводилося опитування, станом на початок 2023 р. (за віком, статтю, типом поселення).

Опитано 2 020 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Разом з тим, додаткові систематичні відхилення вибірки можуть бути зумовлені наслідками російської агресії, зокрема, вимушеною евакуацією мільйонів громадян.

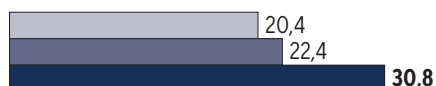
ЯКУ СИТУАЦІЮ ВИ ОСОБИСТО РОЗГЛЯДАТИМЕТЕ ЯК ПЕРЕМОГУ У ВІЙНІ?

% опитаних

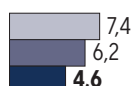
Вигнання російських військ з усієї території України та відновлення кордонів станом на січень 2014 р.

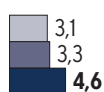
Знищення російської армії та сприяння повстанню/розпаду всередині Росії

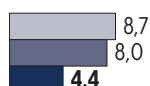
Вигнання російських військ за лінію станом на 23 лютого 2022 р. (ОРДЛО і Крим лишаються окупованими)

Припинення війни, навіть якщо російська армія втримається на територіях, окупованих після 24 лютого 2022 р. (Херсонщина, Запорізька обл., Донбас)

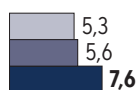
Вигнання російських військ з усієї території України, окрім окупованого Криму

Інше

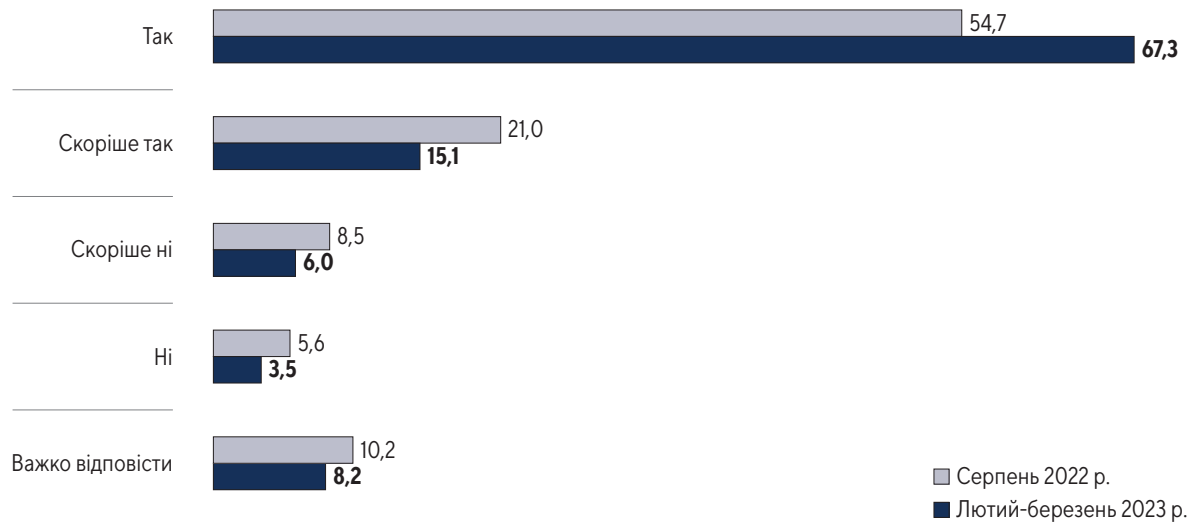
Важко відповісти

■ Серпень 2022 р.
■ Грудень 2022 р.
■ Лютий-березень 2023 р.

**ПІСЛЯ ПЕРЕМОГИ УКРАЇНИ ТА ДЕОКУПАЦІЇ ЇЇ ТЕРИТОРІЇ, ЧИ ПІДТРИМАЄТЕ ВИ ПОВНИЙ РОЗРИВ
УСІХ ВІДНОСИН З РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ АЖ ДО ЦІЛКОВИТОЇ
ЗАБОРОНИ НА В'ІЗД РОСІЯН В УКРАЇНУ?**

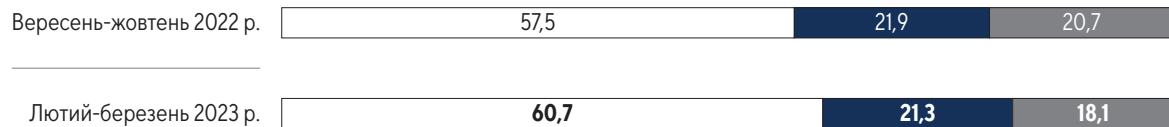
% опитаних

**ІСНУЮТЬ РІЗНІ ДУМКИ ЩОДО ПЕРЕГОВОРІВ З РОСІЄЮ.
З ЯКИМ З ЦИХ ТВЕРДЖЕНЬ ВИ ЗГОДНІ БІЛЬШОЮ МІРОЮ?**

% опитаних

**Переговори з Росією слід вести тільки після витіснення (виведення) її військ
на кордони станом на 1991 р.**

**Переговори з Росією слід вести тільки після витіснення її військ
на лінію протистояння станом на 23 лютого 2022 р.**

Це дієвий спосіб досягнення миру, яким слід скористатися вже зараз

□ Так ■ Ні ■ Важко відповісти

Над номером працювали:

Колектив авторів: Ю. Якименко (керівник проєкту), А. Биченко, М. Білявський, О. Мельник, М. Міщенко, М. Пашков, О. Пищуліна, В. Омельченко, П. Стецюк, М. Сунгуровський, В. Юрчишин, В. Удальцова (інтерн, довідкові матеріали)

Редакційно-видавничий відділ: З. Міщенья, К. Мокляк, Т. Овсяник

Ця публікація підготовлена в рамках проєкту Програми MATRA, що фінансується Посольством Королівства Нідерландів в Україні. Оцінки та висновки авторів не слід розглядати як офіційну позицію Посольства

Наша адреса:

01032, м. Київ, бул. Тараса Шевченка, 33Б, 7-й поверх

Телефон: (38 044) 201-11-98

Факс: (38 044) 201-11-99

e-mail: info@razumkov.org.ua

Вебсторінка: www.razumkov.org.ua

